

פרק ט' – בביאור מפסידי הזריזות

הרמח"ל מסמן שתי בעיות כמפריעים למידת הזריזות. איתם צריך להתמודד כל מי שרוצה לצאת מהעצלות ולהתמלא בזריזות בעבודת ה'.

הדבר הראשון זה בעיה מחשבתית. השאלה היא מה המטרה של האדם בחיים. אם המטרה שהאדם הציב לעצמו הוא שיהיה כיף, שיהיה נעים ונחמד, אם המטרה היא להרגיש טוב - זו מטרה שתגרור אחריה עצלות. אדם שרוצה שיהיה לו כיף לא יטרח כי זה לא כיף. לכן צריך לשנות מהיסוד את הגדרת מטרתו של האדם בעולם.

אדם שרוצה שיהיה לו כיף, לנוח, אז כל עבודה היא בעיה. קל וחומר עבודה שלא מקדמת אותי לכיוון המנוחה, היא בעייתית. המטרה שלי היא לאכול בכיף, אי אפשר להתרווח וליהנות מהעולם כשיש כל מיני מעשים שצריך לעשות.

אי אפשר לישון וליהנות מהשינה בכל הלב. אי אפשר ללכת לאט. זה ודאי לא מסתדר בכלל עם המנגינה של התורה. מנגינת התורה היא להשכים לבית הכנסת, לקצר את הסעודה בגלל מנחה, להזדרז למצוות, ללמוד תורה.

יותר גרוע, אדם שהשאיפה שלו בחיים היא ליהנות ולנוח, אפשר לומר שהוא אסיר. הוא יצר לעצמו הרגל מאוד חזק, טבע שני, של רצון לנוח, רצון שיהיה נחמד וכיף, וזה כובל את האדם. הוא כבר לא מסוגל לדמיין אפילו מאמצים והשקעה, זה נוגד את כל זרימת החיים שלו. זה לא רק מפריע אלא זה הפוך לתפיסה שלו. צריך לעשות פה שינוי אסטרטגי, תפיסתי. כדי להיות אנשים זריזים צריך לעשות שינוי מהותי, לא שינוי במעשה זה או אחר, אלא בצורת החשיבה. אדם צריך לדעת שמטרתו היא לעמול, "אדם לעמל יולד".

אדם נקרא אדם על שם האדמה. האדמה כל הזמן מצמיחה, האדם צריך להיות כל הזמן בעבודה. העבודה היא לא אמצעי למשהו אחר, דרך להשיג כך וכך, אלא היא המטרה שלנו בפני עצמה. לעבוד את ה' המטרה היא העבודה, התנועה, המאמץ, העמל. לא כי צריך להגיע לאן שהוא, אלא עמל בלתי פוסק. בשביל זה באנו לכאן. אנחנו עבדים.

כל הגישה המוטעית חושבת שבאנו להיות אדונים בעולם, שבאנו לכאן כדי שהמציאות תשרת אותנו. זו טעות בסיסית, אנחנו לא אדונים פה. באנו לעבוד, אנחנו פועלים, כולנו שכירים אצל הקדוש ברוך הוא. לא סתם שכירים, שכירי יום. הזמן שניתן לנו לא שלנו, אנחנו אמורי בזמן הזה לספק עבודה, להתקדם. לקדם את האישיות והמידות שלנו, את התורה ואת יראת השמיים שלנו. באנו כדי ללכת במסילה. יש לעובדה שמהות האדם היא עבודה כמה השלכות.

הדבר הראשון הוא המושג שנקרא תרגילים. אחרי שהאדם הגדיר לעצמו שמהות האדם היא עבודה צריך לעשות תרגילים. בגלל שהטבע שלנו רגיל אחרת, צריך לעשות הרבה תרגילים. לכן הרמח"ל מביא משל מעולם הצבא. מהו חייל טוב? יכול אדם לומר שחייל שיוודע להפעיל את הנשק שלו בצורה מקצועית הוא חייל טוב. זה בכלל לא נכון. יש חייל שיוודע להפעיל את הנשק מצויין, אבל תמיד כשהוא הפעיל את הנשק הוא היה שבע, אחרי שהוא ישן טוב, והפעיל את הנשק בצורה מיטבית. במלחמה זה לא יהיה ככה. אתה תהיה עייף, יהיה לך קר, אתה תהיה רעב. זה שאתה יודע להפעיל את הנשק לא הופך אותך לחייל טוב. יכול להיות שתקרוס ביום השני לקרב כי האוכל אל הגיע בזמן.

מה שעושה חייל לחייל טוב זה התרגול, העובדה שהוא עשה תרגילים להפעיל את הנשק במצבים קשים. חייל שלא עשה תרגילים כאלו, אין מה לעשות איתו. אלף בית של צבא זה תנאים קשים, לא נוחים. תנאי מלחמה. אחרת החיילים לא מוכנים למלחמה.

יוצאי הצבא אוכלים מהר, ישנים קצת, כי אחרת הם לא יהיו מוכנים למלחמה, לא יהיו מאומנים. לכן, כיוון שמטרת כולנו לעבוד את ה' בכל מצב ובכל תנאי, צריכים לעשות תרגילים.

לתרגל תרגילים בעבודת ה' בכל מצב. כמו ירי לאחר מאמץ, עבודת ה' לאחר מאמץ. אם אדם לא מתרגל את זה כמו שצריך, אז הוא לא טוב. קצת עייף - מצטער, לא יכול לעבוד את ה'. זה לא עובד ה' זה.

נדמין שהייתה רוח חזקה ועמוד חשמל נפל. נתקשר לחברת החשמל שיתקנו, והם עונים: "מצטערים, אבל קר בחוץ. אי אפשר לעבוד ככה. חוץ מזה אנחנו מאוד עייפים".

אדם בא לבית חולים, מגיע לחדר מיון ומבקש עזרה מהרופא. הרופא עונה שהוא לא יכול לעזור לו, כואב לו הראש היום.

לרופא הוא כואב הראש, לשני יש עייפות.

בשביל מה אתה רופא? רופא זה לא רק אדם שלמד רפואה. רופא זה גם היכולת לפתח את העבודה בתנאים לא נוחים. רוכשים את זה בהמון תרגולות, איך עובדים בתנאים לא נוחים. זה כל המבחן! אותו דבר עבודת ה'. אם היא מהות החיים, צריך לתרגל עבודת ה' בתנאים קשים.

לכן אדם צריך להרגיל את עצמו. ליזום תרגילים, ללמוד גם כשעייפים או כשקר. ליזום או לנצל סיטואציות של עבודת ה', ואז העבודה תהיה יותר קלה. האדם מוכן, הוא התאמן בתנאים יותר קשים ולכן הוא לא מופתע, הוא יודע איך מתמודדים במצב כזה כי הוא היה שם כבר. הוא מוכן ומזומן למצב הזה.

כך היא דרכה של תורה. פת במלח תאכל - למה? יש לי אוכל טוב.

נכון, אבל אני רוצה שתתרגל לאכול פת במלח גם אם יש לך יותר, שתהיה מוכן לעבוד את ה' גם אם "פעם ב" יהיה לך רק פת במלח. שתהיה מסוג לעבוד את ה' גם בתנאים קשים.

אם לא תתרגל לזה אף פעם, אתה תפסיק לעבוד את ה' בשלא יהיה לך כל מה שצריך.

אז אתה עובד על תנאים, אתה תליתי. למי אתה עושה תנאים? באת לעבוד!

לכן צריך מדי פעם לתרגל פת במלח. ליזום תנאים לא משהו.

על הארץ תישן, ובכל זאת אני מתפקד.

רק כשאדם מתרגל את זה עוד ועוד, הוא מצליח לפתח משהו חלופי להרגל המנוחה והעצלות.

כשאדם כל הזמן מתעסק במנוחה ועידונים, הוא לא יכול לעבוד את ה'. הוא רוצה שהכל יהיה מושלם, ורק אז הוא יכול לעבוד את ה'. זה לא חכמה, זו לא עבודה. עבודה זו עבודה, זו מסירות נפש.

תרגיל לדוגמה: לדלג על ארוחה. הנה, למרות שדילגתי על ארוחה אני ממשיך לתפקד, ללמוד ולהתפלל.

או אם שעות שינה של אדם מצומצמות, ובכל זאת הוא קם בבוקר מוקדם לתפילה.

קר בחוץ מאוד, ודווקא עכשיו הוא הולך לשיעור תורה.

הוא מנצל את המצב הקשה ודווקא יוזם התרחשות חשובה, כדי לחנך את עצמו לעשות את מה שצריך בכל מצב.

עושים את זה בשלבים כמובן, יש סרגל מאמצים.

לנצל את הסיטואציות המורכבות, לא לחפש את ההנאות, כי זה גורם לך חולשה.

אם אדם מתרגל ללמוד רק כשיש אור חזק, אז עכשיו הוא לא לומד תורה כשאין אור חזק.

אם אדם עוזר לאנשים רק כשהוא שמח, אז הוא לא יעזור לאנשים כשהוא לא שמח...

(אם אתה רגיל ללמוד רק דברים שאתה נהנה מהם, מתי תלמד את השאר?).

צריך לצאת לשבוע מלחמה, תנאים קשים, מפתיעים. אחרת אתה לא מוכן.

התרגיל צריך לדמות מלחמה כמה שאפשר, לעשות תרגילים כדי להתכונן למלחמות שלפניו. אם הוא לא יתכונן מספיק, הוא יוותר לעצמו מראש בשעת מלחמה.

אדם שמאוהב בהנאה שלו ולא מוכן שיכאב לו, אז הוא מפונק. אם קצת כואב אתה לא יכול? אז מה עם קצת כואב? אז יכאב.

פינוק בעבודת ה' זה תרתי דסתרי. אם אדם מפונק הוא לא יכול לעבוד את ה'.

הוא לא עובד את ה' כמו שצריך, זו עבודת ה' מאוד נמוכה ומוגבלת.

זה הנושא הראשון, החשוב ביותר.

השני, גם הוא בתודעה, הוא הדמיונות.

מה שגורם להרבה מעכבים בלהתמסר לעבודת ה' בכל הלב הוא הדמיון, כי מול ההתמסרות עומדת הדאגה שזה לא טוב להתמסר.

למה זה לא טוב להתמסר לעבודת ה' כי יש הרבה דאגות. כל מיני דברים שמצננים ומונעים את תכונת ההתמסרות.

כשאדם נותן לדמיונות שלו להציף אותו יותר מדי בדאגות, חששות, פחדים - אז הוא לא יכול להתמסר בכל הלב, לא לעבודת ה' ולא לשום דבר ערכי.

החששות ימנעו אותו מלהתמסר, ללכת בכל הכח. הם יאמרו לו לא ללכת, להיזהר. אדם מחליט להתמסר ללימוד תורה. תיזהר, מרוב שתלמד תורה אתה עלול להפסיד הזדמנות עסקית! אדם סוגר את החנות שלו והולך להתפלל. אבל אולי עכשיו יבוא בדיוק לקוח ותפסיד מלא כסף? אולי בדיוק אז יהיה טלפון חשוב שתפסיד בגללו הרבה? אולי, אולי. אי אפשר לנהל כך את החיים.

אולי בגלל שאתה שומר שבת אתה מפסיד? אולי בגלל שאתה הולך לשיעור תורה אז אתה לא מתעדכן במידע חשוב מאוד שיכול לתרום לך בעסקים? אולי.

כשהדאגות, ובעיקר הדמיונות, מציפים את האדם, הוא לא יכול להתמסר לא לתורה, לא למצוות ולא למעשים טובים.

אדם הולך להתנדב. אבל אולי תיפגע? קור, חום וכו'. כולם דמיונות של העצלן. אומרים לעצל שיבוא לתפילה. לא, אולי בדיוק עכשיו ברח אריה מגן החיות. זה מצב של חטא: מה, אתה לא בוטח בה'?

אם אדם לא בוטח בה' הוא לא יכול לעשות מצוות, כי הוא עלול להפסיד מבחינתו על כל צעד. בטח בה' ועשה טוב. אי אפשר לעשות טוב אחרת. אולי זה לא יהיה מוצלח, אולי יהיה מזה נזק? אתה הולך לעזור למישהו. אולי אתה מסתכן עכשיו? תבטח בה' שאם אתה הולך לעזור אז יהיה בסדר. אל תיתן לפחדים ולחששות הדמיוניים למנוע אותך מלעשות מעשים אידיאליסטיים.

שתי מסקנות מהפרק: אדם צריך לחפש בעיקר את העבודה, ולהסתפק בעיקר במה שיש. יש איפה לישון ולאכול בסך הכל, מצויין. העיקר הוא העבודה.

מסקנה שניה, אדם צריך לבטוח בה' הרבה, אחרת הוא לא יעשה מעשים טובים אף פעם, לא ישתקע לתורה כי הוא מלא חששות.

אלא שפה מתעוררת שאלה כמובן: מה עם חובת הזהירות שאדם צריך לנהוג בה? הרי אסור לאדם, אפילו צדיק, להסתכן?

כתוב "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", אפילו בדבר מצווה! מה ההבדל בין ביטחון לטיפשות, זהירות נכונה לשטות?

אומר הרמח"ל, שהגדרה היא השכל. ה' נתן לנו שכל, הוא רוצה שננהל את חיינו על פיו. יש הבדל גדול בין שכל לבין דמיון. דמיון הוא לא מדעי, זה מצב רוח, אולי, השערות. שכל זה מדע מדויק. חששות ופחדים לא בנויים על דמיון, הוא משוגע. צריך לשאול את המדע המדויק. בכל נושא ונושא צריך לשאול. אם אנשי השכל, אנשים שחקרו במדע מדויק, אומרים שיש סכנה - סכנתא חמירה מאיסורא. לא משחקים משחקים.

לפי הסטטיסטיקה ארבע אחוזים זה דבר שצריך להתחשב בו. ברגע שיש מעל ארבעה אחוזי זה כבר לא מקרי לגמרי, זה אומר שיש פה מרכיב מקרי של סכנה.

ברגע שיש פה סכנה של למעלה מארבע אחוז, אסור לאדם להסתכן. למשל ספורט אתגרי שסיכויי הפציעה בו הם למעלה מארבעה אחוזים, דהיינו שזה כבר לא מקרה שקרה - אסור לפי ההלכה להסתכן.

ודאי גם לדבר מצווה זה אסור. תחקור בשכל, במדע. לא דמיונות או השארות, לא פרסומות ולא תקשורת. (גם ליחידות חילוץ יש מצבים שאסור לסכן את עצמם. רק בשביל הצלת נפשות מותר להם, לא בשביל כסף ואפילו לא בשביל מצווה).

אסור ללכת לעבודה שיש בה מעל ארבע אחוז סיכון, אסור להעסיק בעבודה כזו. יש מצבי קיצון, של הצלת נפשות, שבהם מותר לסכן את עצמו. אבל כאן אנחנו מדברים על המצבים הרגילים: לא עושים דברים מסוכנים. מה שהמומחים אומרים שהוא מסוכן, אסור לו.

שולחן ערוך אומר שאם אדם יודע שלשתות יין עושה לו נזק, הוא פטור מלשתות ארבע כוסות. אם דגן מזיק לו, הוא פטור ממצוות מצה, מצווה דאורייתא.

השאלה היא מדעית. לא דמיונות ולא השערות.

סיכום בקצרה:

ישנן שתי בעיות שיכולות להפריע לאדם בהשגת מידת הזריזות. הבעיה הראשונה, היא אם האדם חושב שהמטרה שלו בחייו היא ליהנות, להרגיש טוב. זה גורר עצלות. הוא לא ירצה לטרוח, כי זה לא מהנה. יותר מזה, לאדם כזה יש הרגל חזק מאוד שהוא יצר לעצמו של רצון למנוחה וכיף. הוא אסיר להרגל שלו.

אדם כזה צריך לסדר מחדש את הגדרת מטרתו בעולם, להבין שמטרתו בעולם היא עמל, שכמו אדמה, גם האדם צריך כל הזמן להצמיח. העבודה היא לא אמצעי אלא מטרה, התנועה, המאמץ, הם העיקר. אדם צריך להבין שהוא בא לפה כדי לעבוד בלי סוף, לא כדי שהמציאות תשרת אותו. כל בני האדם הם בסך הכל שכירי יום אצל ה', הם בעולם כדי לעבוד על האישיות, המידות, התורה. פינוק בעבודת ה' זה תרתי דסתרי. כדי לעבוד על שינוי טבעו לזריז, אדם צריך לעשות תרגילים, כמו בצבא. כמו שחייל צריך לתרגל לוחמה במצבים קשים כדי שבקרב הוא יוכל לתפקד, כך גם על האדם הרוצה לשבור את טבע הזריזות לתרגל עבודת ה' בתנאים קשים. חייל חייב לתרגל בתנאים קשים, לא נוחים, כדי להיות מוכן למצב של מלחמה. אדם שלא מתרגל לעבוד את ה' בתנאים קשים, כשיהיה לו קצת קשה הוא לא יעבוד! הוא צריך לרכוש יכולת לעבוד גם בתנאים לא נוחים או קשים.

דרך העבודה היא ליזום תרגילים, לנצל מצבים של עבודת ה' יותר קשה: ללמוד כשעייפים או כשקר, לאכול אוכל קצת פחות טעים, לדלג על ארוחה. ליזום תנאים לא מדהימים, כך אדם יהיה מוכן לעבוד את ה' גם אם התנאים קשים. לחפש בעיקר את העבודה ולהסתפק במה שיש.

אדם שלא מתרגל לכך, לא יעבוד את ה' כשמתעורר קושי, הוא תלוי בתנאים טובים. כדי לצאת מהרגלי המנוחה והעצלות צריך למסור קצת את הנפש. בכך אדם מחנך את עצמו לעשות את מה שצריך בכל מצב, הוא נעשה מוכן למלחמות שלפניו בעזרת התפקוד בתנאים קשים.

הבעיה השנייה, היא החששות הדמיוניים שמעכבים את האדם מלהתמסר לעבודת ה'. הדאגה חסרת הפרופורציות מצננת את הזריזות, היא לא נותנת לאדם להתמסר לשום דבר ערכי. האדם דואג שאם הוא יעשה את רצון ה', זה "יבוא על חשבוננו", יגרור אצלו הפסד או יפגע בו. החששות לא נותנים לו לעשות מצוות!

אם אדם לא בוטח בה' הוא לא יכול לעשות מצוות, הוא עלול מבחינתו להפסיד על כל צעד. הוא צריך להתגבר על הפחדים הדמיוניים, לבטוח בה' ולעשות טוב.

הרמח"ל שואל על דבריו, שהרי ישנה חובת זהירות על האדם, יש איסור להסתכן. איך מבדילים בין זהירות לשטות, בין ביטחון לשטות?

התשובה היא השכל. ה' רוצה שננהל את חיינו על פי השכל, המדע המדויק, ולא על פי דמיונות אי-רציונליים.

צריך לברר לגבי כל נושא אם יש בו סכנה, ואם יש מרכיב ממשי של סכנה, אסור לאדם להסתכן. אפילו לדבר מצווה אסור לאדם להכניס עצמו לסכנה שיש בה ממש, רק בשביל הצלת נפשות. זו שאלה מדעית, לא דמיונית: מה שסטטיסטית מסוכן אסור.

השיחה נערכה לפישטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.